

* * *

זיוה שמיר

תרגומי שירה: מסע במרחבי תבל על שירה האחרון של סילביה פלאט' "על קו הקץ"

באוקטובר 1962 מלאו לסילביה פלאט' שלושים שנה. בתה הבכורה פְּרִידה היתה בסך הכול כבת שנתיים וחצי ובנה הצעיר ניקולס זה אך נולד. באותה עת החל טד יוז לראות ברכה בעמלו ולזכות פה ושם בפרסים ובפרסום, בעוד אשתו שרויה בצ'ל, מגדלת בכוחות עצמה את שני הפעוטות. אמנם מיד לאחר הלידה הראשונה החליטו בני הזוג לוותר לזמן מה על הרחבת המשפחה, ולאפשר לסילביה פלאט' לפרוץ את מחסום האלמוניות; אולם משנתברר לה שהיא בהיריון, גמרה סילביה אומר ליטול את תפקידה כאם לשניים במלוא הרצינות. לשם כך, היא עודדה את טד להשכיר את דירתם הלונדונית בצ'לקוט סקווייר לזוג ידידים, דייוויד ואסיה וֵייל (Wevill), אף חיפשה ומצאה בית מחוץ לעיר, בקורט גרין שבמחוז דבון. כך ביקשה להעניק למשפחתה תנאי חיים נוחים ונעימים יותר מאלה שהיו מנת חלקה בעיר הגדולה. ולמרות סימני הדבקות בחיים, סטתה מכוניתה מן הדרך לאחר הלידה השנייה, וכמעט שהתהפכה. בדיעבד נטתה סילביה פלאט' לראות בכך ניסיון התאבדות, "שלא עלה יפה."

בוגדנותו של טד יוז ופרשת אהבים שניהל עם אסיה יפת התואר (ישראלית שהיגרה ללונדון) לא תרמו לחוסנה הנפשי. היא חזרה ללונדון, ובחיפוש אחר מקום מגורים, נמצאה לה לבסוף בדצמבר 1962 דירה קטנה ועלובה, ברח' פיצרוי 23, שבה גר בזמן מן הזמנים המשורר ויליאם באטלר ייטס. בדירה מדכאת זו עבר עליה חורף 1963, חורף קשה במיוחד, בעוד טד ואסיה מבלים בנעימים בספרד שטופת השמש. בינואר 1963 היא פרסמה את ספרה "פעמון הזכוכית" תחת השם הבדוי "ויקטוריה לוקאס", ובפברואר 1963 שמה כידוע קץ לחייה. היא אטמה את חדרה בסרט בידוד ובמגבות, אך את חדר ילידה השאירה מאוורר ומצויד במזון. היא פתחה את הברז של תנור ההסקה בחדרה, ומתה מהרעלת חד-תחמוצת הפחמן, גז רעיל וחסר ריח, שדלף ממנו.

סילביה פלאט'. מתוך ויקיפדיה.

אסיה גוטמן. מתוך ויקיפדיה.

Edge Sylvia Plath

The woman is perfected.
Her dead

Body wears the smile of accomplishment,
The illusion of a Greek necessity

Flows in the scrolls of her toga,
Her bare

Feet seem to be saying:
We have come so far, it is over.

Each dead child coiled, a white serpent,
One at each little

Pitcher of milk, now empty.
She has folded

Them back into her body as petals
Of a rose close when the garden

Stiffens and odors bleed
From the sweet, deep throats of the night flower.

The moon has nothing to be sad about,
Staring from her hood of bone.

She is used to this sort of thing.
Her blacks crackle and drag.

קו הקץ סילביה פלאת

הולכת ונשלמת האשה.
על גופתה

הולך ומתפשט חיוך של גמר מלאכה
תענועעי גזר הגורל היוני

זורמים במגלות
גלימת הטובה שעליה.

רגליה היחפות כמו אומרות:
עד כאן הגענו, זה נגמר.

כל ילד מת, צפע צחר
צנוף כפקעת בכל

קנקן מבין פדי חלב שנתרוקנו.
והיא קפלה אותם

בחזרה אל תוף גופה כמו עלי
שושן הנסגרים בעוד הגן

הולך ומתקשה וניחוחות מדממים
מתוך גרונות פרחי הלילה המתוקים, העמקים.

ללכנה אין שום סבה להעצב, היא את עינה
פוקחת מכפת העצם ומבט נותנת.

היא רגילה כבר לכאלה מין דברים,
שחוריה מתפקעים קלות ונגררים

מאנגלית: זיוה שמיר

טד יוז. מתוך ויקיפדיה.

שיר אחרון זה של סילביה פלאט' בנוי כמין סרקופג מילולי, שבו עורכת המשוררת לעצמה מין טקס קבורה דמיוני – אסתטי ומעורר צמרמורת כאחד. המוות מוצג כאן כסופו של תסריט ידוע מראש, כסוף המערכה החמישית של טרגדיה יוונית. את הגיבורה של שירה מכנה סילביה פלאט' "האישה" לציון טיבה הארכיטיפי, ולשם כך היא הולכת אל מעמקי ההיסטוריה כדי לראות את גורלה כחולייה בלתי נמנעת בשלשלת של גיבורות טרגיות שהלכו אל מותן, למן האישה הראשונה שנתפתה, פיתתה וקוללה בקללת "בעצב תלדי בנים" (בראשית ג', ט"ז).

טשטוש הגבולין בין המציאות למעשה האמנות הוליד כאן את השימוש ב"מגילות" של גלימת הטוגה מן הטרגדיה היוונית. לפנינו היוואשות מן התקווה להגיע להישגים ("נְמֵר מְלֹאכָה" בשורה 3, "עַד כָּאן הִנְעֵנוּ, זֶה נִמְר" בשורה 8). במקום ה"אופוס מגנום", שלא ייכתב לעולם, ממחיזה כאן סילביה פלאט' את מותה, והמְחִיזָה זו עתידה להיות ללא ספק ה"יצירה" הגדולה ביותר שלה – מפורסמת ומדוברת יותר מכל שיר שכתבה אי פעם. שישה ימים ארכה מלאכת הבריאה, ושישה ימים נדרשו לסילביה פלאט' (שירה נכתב ביום 5.2.1963, והיא התאבדה ביום 11.2.1963) כדי לשכלל ולהשלים את מעשה הבריאה של המוות והקבורה.

בשיר "קו הַקֵּץ" משולבים דימויים ותיאורים בעלי אופי פסיכודלי, רב מעוף: פרחי הלילה המדממים, הנחשים, הסינסתזיות של הניחוחות והמראות. בטעות יכול הקורא-הפרשן להתרשם שאין לנתח שיר כזה בכלי ניתוח קונבנציונליים, מפאת אופיו האישי והאי-רציונלי; כאילו שיר של איגיון (nonsense) לפניו. אך רק לכאורה: סילביה פלאט' היתה "שוקת מלאה", שקויה ורוויה עד לשד עצמותיה בתרבות העולם: מהתנ"ך והמיתולוגיה היוונית ועד לאחרוני האחרונים. השיר נראה אישי, ספונטני ולא מכולכל, אך כל הכורה אוזן לצלילי-הלוואי של המילים, יגלה, שלמרות סערת הנפש או השקט שלאחר הסערה, הדיו של ספר קהלת מהדהדים ברקעו.

מצד אחד, לפנינו תמונה כמו-ילדותית (תמונת הלכנה במילואה כאומנת טובת-לב במצנפת עגולה המתבוננת בנעשה ממרום בתערוכת של תדהמה ושל אֶמפתיה); ומצד שני, לפנינו תמונת מעוררת אימה (תמונתה של הלכנה שנתמעטה, כזקנה גרומה בשחורים ובמצנפת דמוית חרוט, כמכשפה הגוררת את עצמותיה החורקות והמתבוננת בנעשה בשוויון נפש). הדוברת מנחמת עצמה שהאומנת הזקנה והנאמנה לא תתאבל הרבה על מותה, כי כבר ראתה דברים כאלה בימי

חלדה. ניפר שהיא דאגה בזמן כתיבת השיר, והעסיקה את עצמה בשאלה מי יטפל בילדיה אחר מותה, מי יפקח עליהם עין. יש כאן תערוכת של רציונליות ואי-רציונליות, של תכנון קר ושל רגשנות, כמו בספרות הגרמנית והגותית, המהדהדת אף היא כרקע הדברים.

זיוה שמיר